

УДК 375.85:27-523.6(477.83)

СТРАДЧАНСЬКА ПЕЧЕРА ЯВОРІВЩИНИ ЯК ОБ'ЄКТ РЕЛІГІЙНОГО ТУРИЗМУ

***Володимир Холявка, *Марія Філь, **Тетяна Коропецька**

**Львівський державний університет фізичного виховання, вул. Костюшка, 11,
м. Львів, Україна, 79007,*

***Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут,
вул. Кам'янецька, 3, м. Хмельницький, Україна, 29013,
E-mail: merifil.ua@gmail.com*

У статті визначено теоретичні особливості страдчанської печери, їхню цінність для туристів та паломників. Також подано аналіз найбільших печер України. Значну увагу приділено саме Страдчанській печері для паломників, яка складається з вхідної галереї, в якій влаштована каплиця. Систематизовано історичні відомості про печеру на території Яворівського району. Проаналізовано шляхи залучення історії чернецтва у сфері туризму. Виділено основні значення Страдчанської гори, а саме те, що гора – хронологічно найдавніша відома християнська святиня всієї Галичини; серед місцевої людності святиня відома передусім завдяки хресній дорозі та відпустам у Церкві Пресвятої Богородиці.

Охарактеризовано кількість місць для туристів, паломництва по Україні, саме з ознайомленням печер. Описано основні різновиди релігійного туризму як екскурсійно-пізнавальний та паломницький напрям. Розкрито релігійний туризм в Україні як пізнавальний, що має виховне, місіонерське значення.

Ключові слова: історія; печера; паломництво; релігійний туризм; монастир.

Релігійний туризм є самостійною підгалуззю та одним із перших видів туристичних подорожей. Він задовольняє духовні потреби віруючих різних віросповідань, забезпечує ознайомлення населення з маловідомими сторінками історії релігії та водночас сприяє формуванню культури міжконфесійних і міжнаціональних відносин, утвердженню національної свідомості та любові до рідного краю, самосвідомості, відтворенню історичної пам'яті, виховання патріотизму, розвитку естетичних і художніх смаків.

Постановка проблеми: Турист і паломник залишають свій дім і вирушають у подорож. Кожен прагне дійти до запланованого місця, однак у кожного власна мета. Паломник починає приготування зі свого серця, а турист – з сумки. Турист планує відпочинок і зручності, а паломник готує себе до духовної праці та труднощів. Турист мріє побачити всі визначні пам'ятки, паломник хоче одного – зустріти Бога і відчутти Його присутність. Для туриста – це дорога у далеку країну, а для паломника – це шлях у глибину свого серця. Турист вирушає сам із собою, паломник несе у своєму серці усіх, хто просив про його молитву, виконує місію. Турист шукає, де цікавіше, а паломник – святе. Турист збагачує себе культурно, розумово, а паломник освячується.

Турист йде на пошуки, щоб побачити щось незнане, а паломник вирушає у подорож, щоб зустріти рідне, хоча й не до кінця пізнане. Турист приходить і розглядає все очима, паломник найперше дивиться серцем, щоб дати йому можливість поєднатися зі святістю та умиротворитися. Турист вичитує факти і деталі, щоб краще пізнати особливість місця, паломник пригадує свою історію та окремі факти свого життя, щоб отримати відповіді на життєві запитання. Турист хоче почути і побачити незнане йому, паломник хоче пережити вже знане і неодноразово почуте, що тепер оживляється і залишає невидимий слід благодаті. Турист хоче побачити якнайбільше, паломник прагне побути якнайдовше. У туриста залишаються враження від побаченого, у паломника – від пережитого. Турист шукає чогось цікавого і незнамого, а для паломника все вже знайоме і рідне, він відчуває себе, неначе вдома. По поверненні турист показує фотографії на фоні визначних місць, у паломника все виказують очі, у яких можна побачити відблиск Божої присутності. Турист прикрашає оповіді красивими прикметниками, паломник мовчить і мило запрошує відвідати самим святі місця, адже слова не можуть передати всього, а можуть тільки збіднити. Турист ділиться враженням від побаченого і везе сувеніри, паломник ділиться отриманою водою благодаті та благословення, що зачерпнув із джерела. Турист перед від'їздом додому прощається із визначним місцем і зазначає, що подорож відбулася, а паломник дякує Богові, що прийняв його і в цьому святому місці, у святій оселі, де, як і повсюди, відчув себе очікуваним і прийнятим [3, с. 1–2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Існує 21 місце паломництва по Україні: проща до Патріаршого собору УГКЦ, паломництво до Володимира-Волинського, до Страдча, Крехова, Погоні, Гніздичева до чудотворної ікони Зарваницької, Матері Божої в Почаєві, чудотворної ікони Крехівської Божої Матері, Мукачівської чудотворної ікони Божої Матері, ікони Пресвятої Матері Божої Неустанної Помочі, ікони Матері Божої Теребовлянської, Гошівської чудотворної ікони Пресвятої Богородиці, Ченстоховської ікона Божої Матері, Боронявської чудотворної ікони, чудотворної Байбузівської ікони, Кристинопільської чудотворної ікони, Холмської чудотворної ікони, Унівської чудотворної ікони, чудотворної ікони Божої Матері в Погоні, ікони Пресвятої Богородиці Манявської [2, с. 10–12].

Формулювання цілей статті. Основними різновидами релігійного туризму є екскурсійно-пізнавальний та паломницький напрями.

Релігійний туризм в Україні доволі швидко і стабільно розвивається. Крім суто пізнавального, він має виховне, місіонерське значення.

Приїжджаючи до діючого монастиря, туристи, паломники потрапляють у своєрідний замкнутий світ спокою, краси, молитви, духовності, своєрідного відсторонення від мирської суєти. Зростає чисельність людей, які приїжджають до монастирів України хоча б раз на рік з метою відновлення чи корекції власних життєвих намірів, рішень, здійснення сповіді, відпущення гріхів тощо. Для багатьох людей відвідування святих місць є стимулом замислитися над сутністю людського існування у світі, визначити свою роль і місію в житті суспільства [5, с. 5–7].

Виклад основного матеріалу дослідження. Подорожі мальовничими печерами – це завжди захоплення. Іноді люди, які звикли до комфортабельного all inclusive на іноземному морському курорті, замислюються і про знайомство з таємничим

підземним світом печер. В Україні можливостей задовольнити свою цікавість чимало. Перелік найбільших печер України наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Найбільші печери України

Карстова порожнина	Карстова область	Місцезнаходження	Довжина, м
Оптимістична	Подільсько-Буковинська	Чернівецька обл.	188 000
Озерна	Подільсько-Буковинська	Чернівецька обл.	114 000
Попелюшка	Передгірно-Кримська	АР Крим	80 000
Кришталева	Подільсько-Буковинська	Чернівецька обл.	22 000
Млинки	Подільсько-Буковинська	Чернівецька обл.	21000
Червона	Гірсько-Кримська	АР Крим	13 700
Вертеба	Подільсько-Буковинська	Чернівецька обл.	7 820
Буковинка	Подільсько-Буковинська	Чернівецька обл.	2 300
Угринь	Подільсько-Буковинська	Чернівецька обл.	2 120
Солдатська	Подільсько-Буковинська	АР Крим	2 100

Найдоступніша печера для туристів – Кришталева. Вона розташована на високому скелястому березі Циганки на околиці Нижнього Кривчого (Чернівецька область). Усі її коридори і зали простягаються майже на 22 км, туристичний маршрут має 3 км. До печери є зручний під'їзд, а центральний лабіринт електрифіковано. Тут багато коридорів, залів і гротів, стіни і стелі яких вкриті різнокольоровими кристалами гіпсу.

Майже всі відомі з давнини печери Поділля місцеве населення використовувало як об'єкти чернечого усамітнення й переховування від ворожих навал.

Язичницька печера знаходиться неподалік Міжгір'я на Чернівецьщині і має довжину ходів 42 м. Названа так печера у зв'язку з виявленим у ній давньослов'янським печерним храмом «Язичницька святиня» з археологічним матеріалом, датованим IX ст. Тут зберігся унікальний для українських теренів плоский жертвний камінь-плита діаметром 4 м і товщиною 65 см.

А ТОП-10 дивовижних печер України наведено у таблиці 2.

Страдч – це відпустовий Марійський паломницький центр, святиня УГКЦ, яка за значущістю не поступається Зарваниці та Уневу. Це одна з найдавніших українських християнських святинь, адже молитва вперше вознеслася тут до неба ще в далекому XI ст.

Печера в Страдчі стала також місцем давнього чудесного об'явлення Пресвятої Богородиці, яке сталося в часи татарських набігів на Україну. Тоді мешканці села під час нападу орди прихистилися в печерному монастирі. Татарський хан наказав закласти вхід до печери хмизом і, незважаючи на благання ігумена монастиря зглянутись над людьми, серед яких були старі і діти, підпалив його. Всі, хто був у печері, загинули від вогню та диму. Після цієї трагічної розправи над невинним і беззахисним людом Пресвята Богородиця зійшла на Страдчанську гору, щоб оплакати їх. Пам'ять про давніх мучеників і об'явлення Божої Матері зберігали в Страдчі протягом багатьох століть. У 1930-х роках печеру після археологічного обстеження облаштували,

відновивши в ній церкву Матері Божої Нерушимої Стіни. Сьогодні в Страдчанській печері прагнуть помолитися паломники з усієї України. Прочани беруть із собою на згадку печерний пісок, який зберігають як реліквію [4, с. 4–5].

Таблиця 2

ТОП-10 дивовижних печер України

№ з/п	Назва печери	Характеристика	Зображення
1.	Атлантида	Недалеко від Кам'янка-Подільського розташоване справжнє диво – трирівнева печера, прикрашена сталактитами та сталагмітами; простягається на 2,4 км	
2.	Романія (Дружба)	Печера захована в лісі на околиці села Мала Уголька на Закарпатті; загальна довжина – 1 км, глибина – 46 м. Щоб відвідати її, туристам необхідно отримати дозвіл адміністрації Карпатського заповідника	
3.	Оптимістична	Найдовша в світі гіпсова печера розташована поблизу села Королівка на Тернопільщині. Оптимістична простягається на 240 км і займає площу близько 2 га. Гостей печера заворожує дивовижними сталактитами та геліктитами. Для вчених свого часу печера стала справжньою знахідкою: до її відкриття вважали, що геліктити можуть з'являтися лише у вапнякових печерах	

4.	Млинки	Печера довжиною у 47 км знаходиться неподалік села Залісся на Тернопільщині. Гості потрапляють у справжній лабіринт, наповнений вражаючими цікавинками – стіни печери вкривають кристали різних розмірів та кольорів	
5.	Скитська	Печера знаходиться у Чернівецькій області на околиці села Звенячин, здебільшого відома під назвою «Гострі Говди». Пробираючись лабіринтами довжиною у 3,5 км, гості прагнуть на власні очі побачити Кришталеву залу – найкрасивіше місце печери	
6.	Попелюшка	Печеру з казковою назвою можна відвідати у Чернівецькій області, частково вона розміщена на території Молдови. Вхід у печеру знаходиться у селі Подвірне Новоселицького району. «Попелюшка» простягається на 90 км і посідає 8-ме місце в рейтингу найбільших печер світу. Заради туристів печеру прикрасили фігурами з глини. Зокрема, тут можна побачити фігурку самої Попелюшки	
7.	Озерна (Блакитні озера)	Вхід у гіпсову печеру знаходиться поблизу села Стрільківці (Тернопільщина). Так просто в неї не потрапити - в Озерну пускають лише спелеотуристів з великим досвідом, і лише у ближні зали. Довжина печери – 120 км	

8.	Вертеба	Вхід у печеру мандрівники знайдуть неподалік від села Більче-Золоте на Тернопільщині. Цікава «Вертеба» тим, що у ній розташовано підземний музей. Під час екскурсій туристів знайомлять з історією Трипільської культури. Історики від «Вертеби», ходи якої простягаються на 9 км, у захваті - тут знайшли чимало пам'яток часів енеоліту. Сама печера прикрашена невеликими сталактитами, а чимало кажанів обрали її за домівку	
9.	Кришталева	У цій печері все обладнано для спокійних і комфортних екскурсій, тож туристи можуть роздивитися численні композиції з різнокольорових кристалів. Аби потрапити всередину печери, треба відвідати село Кривче на Тернопільщині	
10.	Страдчанська	Печера розташована поблизу села Страдч на Львівщині, у надрах Страдчанської гори. Історики вважають, що за давніх часів тут існував монастир. Блукаючи печерою, можна скласти приблизні уявлення про чернечий побут тих часів	

Ця територія з унікальними ресурсами, неповторними краєвидами, багатовіковими традиціями і самобутньою культурою населення. Об'єктами уваги туристів є не лише мальовничі ландшафти і джерела цілющих вод. Приваблює їх також історико-культурна і духовна спадщина краю.

Володіючи великою кількістю сакральних об'єктів (храмів і храмових комплексів, монастирів), необхідно подбати про їхнє використання для задоволення духовних потреб та пізнання як українців, так і іноземних відвідувачів.

Порожняна, утворена у Страдчанській горі (359 м), складається з пісковиків тортону. Вхід до печери розташований на стрімкому північному схилі гори.

Печера складається з вхідної галереї (завдовжки близько 40 м), в якій влаштована

каплиця. У печерній церкві є кам'яний хрест XI ст., зберігся кам'яний стілець для сповіді. Біля головної стіни – витесаний з каменю престол, за яким у заглибленні горіло вічне світло. Також там є кілька чернечих келій. У кінці печер по каменю стіни стікають краплі – «сльози Богородиці». Далі хід звужується і переходить у довгий звивистий коридор, що веде вглиб гори. На початку коридору є бічне відгалуження направо, яке веде до невеликої зали. Головний коридор вузький і невисокий, місцями заввишки лише 1 м. У коридорі трапляються бічні заглиблення, інколи доволі просторі. Ближче до кінця печери – крутий уступ (заввишки до 2 м), у якому видовбано кілька сходинок. Після уступу коридор звужується і переходить у вузький лаз (завдовжки 3 м), який веде до невеликої зали. Далі є ще один кількадеметровий хід, однак він завершується глухим кутом.

Загалом печера рукотворна, хоча її творці вміло використали природні тектонічні тріщини, які поступово розширювали та поглиблювали.

У часи Київської Русі та Галицько-Волинського князівства в печері знаходився другий після Києво-Печерської лаври підземний монастир на території України. Його згадано в Галицько-Волинському літописі від 1242 р. під назвою «Печера Домажирова».

Археологічними дослідженнями встановлено, що монастир складався із вхідної галереї (довжина близько 40 м), ходів загальною довжиною понад 270 м і кількох келій на глибині близько 20 м. На вершині гори знаходилось укріплене городище. Монастир припинив своє існування близько XIV ст.

Одним із перших дослідників, котрий описав цю пам'ятку, був Богущ Жигмонт Стечинський. На сторінках польського видання «Przyjacieli Ludu» він 1841 р. під літерою «К» опублікував опис цієї печери. Печера – геологічна пам'ятка природи місцевого значення.

Монастирі завжди стимулювали економічний розвиток, отож край швидко заселяли. Сьогодні про це свідчать давні назви навколишніх сіл: Домажир, Жорниська, Солуки, Ямельня. А «Страдч» означає не що інше, як «місце страждань», натяк на суворий побут печерних схимників [1, с. 20–22].

Печера всередині. Сучасний вхід має форму мурованої каплиці; довжина приблизно 10 м, ширина – близько 1 м. Проминувши її, потрапляємо в печерну церкву (так приміщення використовують зараз). Обабіч бачимо видовбані ніші – келії середньовічних монахів. Далі короткий тунель провадить нас до роздоріжжя. Загальна довжина тунелів – близько 265 м (східне відгалуження – 211 м, західне – 18 м), висота коливається від 2 м до 35 см. Західний тунель завершує ще одне камерне приміщення, яке використовують як каплицю. Натомість східний тунель – значно довший; наприкінці доводиться повзти, щоб потрапити до просторої камери – трапезної або келії ігумена. Далі проходу немає.

Подальша історія Страдчанської гори пов'язана з XIX та XX ст. У період романтизму Страдч відвідували літератори Вацлав Залеський, Йосиф Крашевський, Богущ Стенчинський, які залишили перші описи пам'ятки [1]. А в міжвоєнний період папа Пій XI (1922–1939) освятив хресну дорогу з Єрусалимським відпустом; вона діє й сьогодні.

На верхів'ї гори знаходиться храм Успення Пресвятої Богородиці. Фундатор –

король Владислав II Ягайло (1416). Нинішня церква споруджена 1795 р. на місці давнішої дерев'яної. Відновлену і розширену 1881 р. церкву 1927 р. реконструйовано за проектом Євгена Нагірного – зведено новий вівтар, бокові рамена та баню над навою. Складається з видовженої в плані прямокутної нави, до якої зі сходу прилягає рівноширока їй півциркульна вівтарна частина, а з заходу – невеликий прямокутний, витягнений по осі північ-південь присінок. З півдня і півночі до нави прилягають збудовані 1927 р. гранчасті в плані ризниці, завершені банями. Нава вкрита двосхилим дахом, який на чільному західному фасаді утворює трикутний фронтон. У центрі даху здійснюється восьмибічний барабан, завершений банею. Іконостас виконаний 1927 р. в стилі Олекси Новаківського (або його школи). У вівтарній частині на чільному місці висить ікона Успення Пресвятої Богородиці художника Дядинюка 1932 р.

Висновки і перспективи. Страдчанська гора – хронологічно найдавніша відома християнська святиня всієї Галичини. А серед місцевої людності святиня відома передусім завдяки хресній дорозі та відпустам у церкві Пресвятої Богородиці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Кураш Р.* Каталог пам'яток історії та культури Яворівського району Львівської області / Роман Кураш, Василь Слободян, Ігор Чернопол // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Дрогобич, 2003. – Вип. VII. – С. 562–599.
2. Скелі і печери в історії та культурі стародавнього населення України : Збірник тез, повідомлень та доповідей наук. конф. – Львів, 1995. – 254 с.
3. *Федорченко В. К.* Історія туризму в Україні : навчальний посібник / В. К. Федорченко, Т. А. Дьорова ; передмова В. А. Смоля. – Київ: Вища школа, 2002. – 195 с.
4. Подорожі Україною [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.depo.ua>
5. Таємниці страдчанської гори [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://risu.org.ua>

Стаття надійшла до редколегії 12.10.2016

Прийнята до друку 18.10.2016

STRADCHANSKA YAVORIV CAVE AS OBJECT OF RELIGIOUS TOURISM

* **Vladimir Holyavko**, * **Maria Fil**, ** **Tatiana Koropetska**

** Lviv State University of Physical Education,
11, Kosciuszko Str., Lviv, Ukraine, 79007,*

*** Khmelnytsky Cooperative Trade and Economic Institute,
3, Kamyanetska Str., Khmelnytsky, Ukraine, 29013,
E-mail: merifil.ua@gmail.com*

In the article the theoretical features Stradchanska caves, their value to tourists and polomnykiv. Also contains an analysis of the largest caves in Ukraine. Special attention is paid to the cave is stradchaskoyi polomnykiv consisting of entrance gallery, which is arranged chapel. Systematized historical information about the cave on the territory Yavoriv district. Analyzes the ways of involving the history of monasticism in tourism. Highlight oznovni value stradetskoyi mountains, namely that mountain - chronologically oldest known Christian relic of all Galicia. And among the local population shrine known primarily due to the cross road and the release of the Blessed Virgin Mary Church.

Characterized spaces for tourists pilgrimage to Ukraine, it is becoming familiar with the caves. The basic types of religious tourism as an excursion and cognitive and pilgrimage direction.

Exposed religious tourism in Ukraine as cognitive having educational, missionary significance.

Key words: history; cave; pilgrimage; religious tourism; monastery.